

DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2024-57-2-55>
УДК 34.01:35.078.7

А. М. КОТЕНКО

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: art.m.kote@gmail.com
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0790-2512>
Web of Science ResearcherID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AAG-6599-2020>

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ¹

У статті на основі аналізу підходів юридичної науки до розкриття змісту поняття правового режиму обґрунтовано його сутність як сукупності правових норм, що визначають порядок регламентації певного кола суспільних відносин. Розкрито види, основні характеристики та відмінності правових режимів воєнного стану, надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації та зони тимчасово окупованої території.

Ключові слова: правовий режим, види правових режимів, правовий режим воєнного стану, правовий режим надзвичайного стану, правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації, правовий режим на тимчасово окупованій території.

Постановка проблеми. У серпні 2021 р. набрав чинності Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [1], яким був запроваджений правовий режим Дія Сіті. Таким чином, постає питання про

---

¹ © Котенко А. М., 2024. Стаття публікується на умовах ліцензії Creative Commons – Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Статтю розміщено на сайті збірника: <http://econtlaw.nlu.edu.ua>.

визначення змісту правового режиму ДіяСіті. Однак усебічне дослідження вимагає спочатку дослідити проблему правового режиму як такого.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі проблематиці правового режиму приділено достатньо уваги [2–5]. Н. Коваленко (N. Kovalenko) загальну категорію правового режиму запропоновано розглядати як нормативно закріплений винятковий порядок державного регулювання особливих суспільних відносин, який об’єктивується через структуровану сукупність різноманітних регулятивно-правових методів, комплекс котрих визначено специфікою відносин, що регулюються [6]. Одна з останніх статей, присвячена правовому режиму, авторства В. М. Тернавської (V. M. Ternavska), правовий режим визначає як особливий порядок регулювання певної сфери суспільних відносин, що передбачає застосування комплексу специфічних способів, типів і методів правового регулювання, вибір яких зумовлений метою, яку ставить перед собою законодавець, специфікою об’єкта правового регулювання, правовим статусом суб’єктів права, на яких поширює свою дію цей правовий режим [7]. Убачається, що і досі відсутній універсальний підхід до розуміння змісту поняття «правовий режим». Однак навіть у цих двох позиціях учених можна виділити спільне: правовий режим – це винятковий (особливий) порядок регулювання суспільних відносин.

Зміст правового режиму розкривається у підручниках з теорії права. Правовий режим визначається як особливий порядок правового регулювання певної сфери суспільних відносин, який забезпечується шляхом специфічного поєднання та співвідношення його методів, способів і типів. Наголошується, що правовий режим називають цілісним комплексом юридичних засобів, сформованим з елементів правового регулювання, що підлягають застосуванню, – методів (диспозитивний та імперативний), способів (дозволів, заборон і зобов’язань), типів регулювання (загальнодозволеного та спеціально-дозволеного) [8]. Не вступаючи в широку дискусію, вбачається, що саме вищенаведений підхід є виваженим і чітким.

Значна увага дослідників до проблеми правового режиму зумовила пропозиції з класифікації правових режимів. О. А. Яковлев (O. A. Yakovlev) пропонує говорити про виокремлення галузевих, підгалузевих та інституційних правових режимів. Також виділяються правові режими, що мають функціональне призначення, коли йдеться про групу норм, які не утворюють якийсь елемент системи права, але стосуються регулювання певного питання (і режим праці є саме таким). З точки зору об’єкта регулювання, можна вести мову про матеріальні та процесуальні режими. Правові режими також можна поділити на приватноправові і публічно-правові. З точки зору функціонального призначення, режими класифікуються на регулятивні й охоронні. При цьому

наголошується, що наведені класифікації правових режимів не слід протиставляти одне одному. Вони мають на меті показати правові режими, що існують у правовій системі, з різних боків. Одні й ті самі режими можуть підпадати під певні види різних класифікацій [9]. Запропоновану класифікацію не можна назвати вдалою, адже складно встановити змістовну різницю між, наприклад, матеріальними та процесуальними правовими режимами.

Вбачається більш слушним підхід до класифікації правових режимів на загальні та особливі. Цей підхід продиктований законодавством [7]. Такий висновок зроблено на підставі визначення надзвичайного стану як особливого правового режиму. Саме з позиції законодавчого регулювання слід підійти до питання правового режиму.

Формулювання цілей. Метою статті є обґрунтування підходу до визначення змісту правового режиму з позиції законодавчого регулювання як основні класифікації та характеристики його видів.

Виклад основного матеріалу. Конституцією України [10] передбачено, що виключно законами визначаються: правовий режим власності (п. 7 ч. 1 ст. 92); правовий режим державного кордону (п. 18 ч. 1 ст. 92); правовий режим воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації (п. 19 ч. 1 ст. 92). Таким чином, в Основному Законі України закріплено такі види правових режимів, що передбачені Конституцією України:

- 1) Правовий режим власності;
- 2) Правовий режим державного кордону;
- 3) Правовий режим воєнного стану;
- 4) Правовий режим надзвичайного стану;
- 5) Правовий режим зон надзвичайної екологічної ситуації.

Задля формування повноцінного підходу до розуміння змісту поняття «правовий режим» зазначимо, що наукова дискусія з приводу змісту правового режиму власності та правового режиму державного кордону широко не ведеться. Галузеве законодавство, зокрема Цивільний кодекс України [11] та Закон України «Про державний кордон України» [12], понять «правовий режим власності» та «правовий режим державного кордону» не містять. Тому доцільним вбачається зосередитися на трьох інших правових режимах, передбачених Конституцією України і регламентованих окремими законами.

Статтею 7 Закону України «Про правотворчу діяльність» [13] регламентовано дію Закону України «Про правотворчу діяльність» в умовах воєнного або надзвичайного стану, правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації. Вказаною нормою розширюється перелік суб'єктів правотворчої діяльності під час дії воєнного або надзвичайного стану; надається право суб'єктам правотворчої діяльності приймати (видавати) нормативно-правові

акти без дотримання певних обов'язкових вимог під час дії в Україні або в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану, правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації.

Відповідно до преамбули Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [14] цей Закон визначає зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб. У преамбулі розрізняється «...зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування...» та «...правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану...». Можна дійти висновку, що воєнний стан і правовий режим воєнного стану – це поняття нетотожні.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [14] не містить визначення поняття «правовий режим воєнного стану», натомість у ст. 1 закріплено, що воєнний стан – це особливий правовий режим, який вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройній агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Отже, воєнний стан – це:

- особливий правовий режим;
- вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності;
- передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройній агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності;

– передбачає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб.

Воєнний стан визначено як особливий правовий режим, сутність якого полягає в наданні повноважень визначеному колу суб'єктів з метою відвернення загрози та в обмеженні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» [15], надзвичайний стан – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Таким чином, надзвичайний стан:

- особливий правовий режим;
- вводитьися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян;
- вводитьися в Україні чи в окремих її місцевостях при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства;
- передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу;

– допускає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Надзвичайний стан визначено як особливий правовий режим, сутність якого полягає в наданні повноважень визначеному колу суб'єктів з метою відвернення загрози та в можливості обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб.

Статтею 8 Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» [16] закріплено, що правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації – це особливий правовий режим, який може тимчасово запроваджуватися в окремих місцевостях у разі виникнення надзвичайних екологічних ситуацій і спрямовується на запобігання людським і матеріальним втратам, відвернення загрози життю і здоров'ю громадян, а також усунення негативних наслідків надзвичайної екологічної ситуації. Визначення поняття «правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації» не розкриває зміст правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації. Зміст правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації розкривається у ст. 10 Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» [16] і полягає в обов'язковому виділенні коштів із державного та місцевих бюджетів, резервного фонду Кабінету Міністрів України чи інших джерел, не заборонених законом.

Можна дійти висновку, що правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації:

- особливий правовий режим;
- може тимчасово запроваджуватися в окремих місцевостях у разі виникнення надзвичайних екологічних ситуацій;
- спрямовується на запобігання людським і матеріальним втратам, відвернення загрози життю і здоров'ю громадян, а також усунення негативних наслідків надзвичайної екологічної ситуації;
- передбачає обов'язкове виділення коштів із державного та місцевих бюджетів, резервного фонду Кабінету Міністрів України чи інших джерел, не заборонених законом.

Правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації визначено як особливий правовий режим, сутність якого полягає у виділенні коштів із державного та місцевих бюджетів, резервного фонду Кабінету Міністрів України чи інших джерел, не заборонених законом.

На відміну від положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [14] та Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» [15], у Законі України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» [16] ви-

значається саме правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації, що відповідає положенням ст. 92 Конституції України.

Воєнний стан вводиться указом Президента України за пропозицією Ради національної безпеки і оборони України (ст. 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [14]), який затверджується Верховною Радою України за процедурою, визначеною главою 31 Закону України «Про регламент Верховної Ради України» [17], у формі закону.

Порядок уведення надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях регламентовано ст. 5 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» і передбачає видання Президентом України указу, який підлягає затвердженню Верховною Радою України за процедурою, визначеною главою 31 Закону України «Про регламент Верховної Ради України» [17], у формі закону. Однак пропозицію Президенту України може подавати не тільки Рада національної безпеки і оборони України, як у випадку із воєнним станом, а і Кабінет Міністрів України. Введення ж надзвичайного стану на території Автономної Республіки Крим або в окремих її місцевостях може ініціювати Верховна Рада Автономної Республіки Крим.

Оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації також здійснюється указом Президента України за пропозицією Ради національної безпеки і оборони України або за поданням Кабінету Міністрів України. Указ Президента України затверджується Верховною Радою України у формі закону (ст. 6 Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» [16]).

Порядок затвердження указів Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану, про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації регламентовано главою 31 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» [17]. Президент України після підписання відповідного указу негайно звертається до Верховної Ради України щодо його затвердження і подає відповідний проект закону. Своєю чергою Верховна Рада України затверджує укази Президента України протягом двох днів із моменту звернення.

Можна простежити подібність порядку введення воєнного стану, надзвичайного стану та оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації. У законодавство України закладено однакові підходи до порядку введення воєнного і надзвичайного стану та оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації.

Слід розрізнати правовий режим воєнного стану та воєнний стан і правовий режим надзвичайного стану та надзвичайний стан – як це зроблено щодо

правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації та зони надзвичайної екологічної ситуації. У Законі України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» окремо визначено, що таке «зона надзвичайної екологічної ситуації» (ст. 1) та «правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації» (ст. 8). Такий підхід відповідає положенням Основного Закону України.

Згідно із ст. 106 Конституції України Президент України приймає рішення про введення воєнного, надзвичайного стану, оголошує окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації. Своєю чергою Верховна Рада України, відповідно до ст. 85 Основного Закону України, затверджує укази Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану та про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації.

Якщо звернутися до Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [18], то можна також чітко відмежувати воєнний стан від правового режиму воєнного стану. У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до п. 20 частини першої ст. 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану», Президент постановив:

- 1) ввести в Україні воєнний стан;
- 2) військовому командуванню разом із військовими адміністраціями, органами виконавчої влади, правоохоронними органами та за участю органів місцевого самоврядування запроваджувати і здійснювати передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» заходи правового режиму воєнного стану, реалізовувати повноваження, необхідні для відвернення загрози, відсічі збройній агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності;
- 3) у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»;

4) Кабінету Міністрів України невідкладно: 1) ввести в дію план запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в Укра-

їні; 2) забезпечити фінансування та вжити в межах повноважень інших заходів, пов'язаних із запровадженням правового режиму воєнного стану на території України;

5) обласним, Київській міській державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування утворити ради оборони та забезпечити сприяння військовому командуванню в запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану;

6) Міністерству закордонних справ України забезпечити інформування в установленому порядку Генерального секретаря ООН та офіційних осіб іноземних держав про введення в Україні воєнного стану, про обмеження прав і свобод людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, та про межу цих відхилень і причини прийняття такого рішення.

Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [18] окремо:

1) введено воєнний стан;

2) зобов'язано визначене коло суб'єктів запроваджувати, здійснювати, сприяти та забезпечувати заходи правового режиму воєнного стану;

3) передбачено на період дії правового режиму воєнного стану можливість обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина; можливість тимчасового обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Вбачається, що введення воєнного стану виступає підставою для запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану. Тому воєнний стан не може визначатися як особливий правовий режим. Запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб є наслідком введення воєнного стану та сутністю правового режиму воєнного стану. Таким чином, слід говорити про правовий режим воєнного стану, сутність якого полягає в наданні повноважень визначеному колу суб'єктів з метою відвернення загрози та в обмеженні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб.

Можемо провести тут аналогію з надзвичайним станом. Термінологічно правильно визначати правовий режим надзвичайного стану, сутність якого полягає в наданні повноважень визначеному колу суб'єктів з метою відвер-

нення загрози та в можливості обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб.

У випадку з правовим режимом воєнного стану та правовим режимом надзвичайного стану, окрім територіальних меж, причин і мети введення таких особливих правових режимів, ідеться про наслідки введення у вигляді надання визначеним суб'єктам повноважень, необхідних для подолання відповідної загрози (відсічі збройній агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу), що передбачає (допускає) зумовлене загрозою обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб.

Правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації не передбачає надання додаткових прав і тим паче не передбачає обмеження чи можливість обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб. У межах правового режиму надзвичайної екологічної ситуації передбачаються певні наслідки запровадження. Наприклад, обов'язкове виділення коштів із державного та місцевих бюджетів, резервного фонду Кабінету Міністрів України чи інших джерел, не заборонених законом, розміщення державного замовлення на поставку продукції для державних потреб тощо (ст. 10 Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» [16]). Можуть обмежуватися певні види діяльності в зоні надзвичайної екологічної ситуації шляхом встановлення тимчасової заборони: на будівництво та функціонування об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку; застосування в господарській та іншій діяльності особливо небезпечних речовин (хімічних, радіоактивних, токсичних, вибухових, окислювальних, горючих, біологічних агентів тощо), засобів захисту рослин, сукупність властивостей яких і/або особливості їх стану можуть погіршувати екологічну ситуацію в цій зоні; функціонування санаторно-курортних закладів; провадження будь-якої іншої діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку для людей, рослинного, тваринного світу та інших природних об'єктів.

Можна дійти висновку, що передбачені ст. 92 Конституції України правові режими воєнного та надзвичайного стану, правовий режим зон надзвичайної екологічної ситуації мають як спільні, так і відмінні риси. До спільних можна віднести подібність порядку введення (оголошення), а до відмінних – зміст цих правових режимів.

Ми вже зазначали, що одним із підходів до класифікації режимів є класифікація на загальні та особливі, що зумовлено законодавчим регулюванням [7]. Проте такий підхід видається чисто формальним. До того ж В. М. Тернавська не зазначає, які правові режими відносять до загальних.

Додатково слід звернути увагу на правовий режим на тимчасово окупованій території України, регламентований Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [19]. Вказаним Законом на тимчасово окупованій території поширюється особливий правовий режим перетину адміністративної межі та лінії зіткнення між тимчасово окупованою територією та іншою територією України, вчинення правочинів, проведення виборів та референдумів, реалізації інших прав і свобод людини і громадянина. Правовий режим тимчасово окупованої території передбачає особливий порядок забезпечення прав і свобод громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території (ст. 4). Таким чином, окрім правових режимів, передбачених ст. 92 Конституції України, можливе введення інших особливих правових режимів. Наприклад, правовий режим тимчасово окупованої території.

Вбачається, що класифікація правових режимів на загальний та особливі не є виправданою. Можна лише умовно говорити про певний загальний правовий режим (він один), який діє за умови невведення особливого правового режиму. Будь-який правовий режим встановлює особливості регламентації визначеного кола суспільних відносин. Логічно говорити про конституційні, тобто передбачені Конституцією України, та правові режими, що Основним Законом України не передбачені.

Таким чином, правовий режим і є особливістю регламентації визначеного кола суспільних відносин.

Висновки. Правовий режим слід розглядати як комплекс правових норм, що визначають інший порядок регламентації визначеного кола суспільних відносин. Тому визначення, наприклад, воєнного стану як особливого правового режиму не є логічним. Пропонуємо говорити про правовий режим воєнного стану як комплекс правових норм, які за умови введення воєнного стану визначають порядок надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройній агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням

строку дії цих обмежень у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності.

Своєю чергою правовий режим надзвичайного стану – це сукупність правових норм, які за умови введення надзвичайного стану визначають порядок надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Правові режими можуть бути як передбачені Конституцією України, так і ні. Це зумовлює можливість встановлення різних правових режимів, щодо яких не встановлено жодних обов'язкових умов щодо підстав встановлення та їхнього змісту. Законодавець фактично необмежений у можливості встановити будь-який правовий режим, довільно визначивши його зміст. При цьому лише щодо правових режимів, закріплених у Конституції України, передбачено вимогу щодо визначення законом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15.07.2021 № 1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення: 20.05.2024).
2. Жванко Ю. П. Поняття та сутність особливих правових режимів в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2, т. 2. С. 43–49.
3. Коссе Д. Д. Значення та сутність правового режиму в правовій системі України. *Часопис Київського університету права*. 2010. №2. С. 25–29.
4. Харченко Н. П. Види правових режимів: плюралізм наукових підходів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1 (22). С. 25–28.
5. Гайдамака І. Правовий режим: поняття та види. *Державне будівництво і місцеве самоврядування*. 2008. Вип. 15. С. 120–127.
6. Коваленко Н. До питання про визначення поняття та ознак правового режиму. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 254–258. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/12/48.pdf> (дата звернення: 20.05.2024).
7. Тернавська В. М. Правові режими відповідно до теорії конституційно-правової політики. *Нове українське право*. 2023. Вип. 4. С. 100–106. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/518/469> (дата звернення: 20.05.2024).
8. Загальна теорія права : підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2020. 568 с.

9. Яковлев О. А. «Правовий режим»: підходи до визначення поняття. *Право та інновації*. 2015. № 2 (10). С. 80–85. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/Yakovlev10.pdf> (дата звернення: 20.05.2024).
10. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.05.2024).
11. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.05.2024).
12. Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991 № 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text> (дата звернення: 20.05.2024).
13. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 20.05.2024).
14. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 20.05.2024).
15. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 20.05.2024).
16. Про зону надзвичайної екологічної ситуації : Закон України від 13.07.2000 № 1908-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14#Text> (дата звернення: 20.05.2024).
17. Про регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#n1495> (дата звернення: 20.05.2024).
18. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 20.05.2024).
19. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 20.05.2024).

REFERENCES

1. Pro stymuliuvannya rozvytku tsyfrovoi ekonomiky v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 15.07.2021 № 1667-IX [On stimulating the development of the digital economy in Ukraine. Law of Ukraine dated July 15, 2021]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> [in Ukrainian].
2. Zhvanko, Yu. P. (2019). Poniattia ta sutnist osoblyvykh pravovykh rezhymiv v Ukraini [Concept and essence of special legal regimes in Ukraine]. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava – Scientific bulletin of public and private law*, 2(2), 43–49 [in Ukrainian].
3. Kosse, D. D. (2010). Znachennia ta sutnist pravovoho rezhymu v pravovii systemi Ukrainy [Meaning and essence of the legal regime in the legal system of Ukraine]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Journal of the Kyiv University of Law*, 2, 25–29 [in Ukrainian].
4. Kharchenko, N. P. (2018). Vydy pravovykh rezhymiv: pliuralizm naukovykh pidkhodiv [Types of legal regimes: pluralism of scientific approaches]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk – Subcarpathian Law Herald*, 1(22), 25–28 [in Ukrainian].

5. Haidamaka, I. (2008). Pravovyi rezhym: poniattia ta vydy [Legal regime: Concepts and types]. *Derzhavne budivnytstvo i mistseve samovriaduvannia – State building and local self-government*, 15, 120–127 [in Ukrainian].
6. Kovalenko, N. (2019). Do pytannia pro vyznachennia poniattia ta oznak pravovoho rezhymu [On the issue of defining the concept and features of the legal regime]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, economy and law*, 12, 254–258. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/12/48.pdf> [in Ukrainian].
7. Ternavska, V. M. (2023). Pravovi rezhymy vidpovidno do teorii konstytutsiino-pravovoi polityky [Legal regimes according to the theory of constitutional and legal politics]. *Nove ukrainske pravo – New Ukrainian law*, 4, 100–106. <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/518/469> [in Ukrainian].
8. Petryshyn, O. V. (Ed.) (2020). *Zahalna teoriia prava* [General theory of law]. Pravo [in Ukrainian].
9. Yakovlev, O. A. (2015). «Pravovyi rezhym»: pidkhody do vyznachennia poniattia [«Legal regime»: approaches to defining the concept]. *Pravo ta innovatsii – Law and innovation*, 2(10), 80–85. <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/Yakovlev10.pdf> [in Ukrainian].
10. Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30. Art. 141. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
11. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 No 435-IV [Civil Code of Ukraine. Law of Ukraine dated January 16, 2003]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian].
12. Pro derzhavnyi kordon Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 04.11.1991 No 1777-XII [On the state border of Ukraine. Law of Ukraine dated November 4, 1991]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text> [in Ukrainian].
13. Pro pravotvorochu diialnist: Zakon Ukrainy vid 24.08.2023 No 3354-IX [On law-making activity. Law of Ukraine dated August 24, 2023]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> [in Ukrainian].
14. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 No 389-VIII [On the legal regime of martial law. Law of Ukraine dated May 12, 2015]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].
15. Pro pravovyi rezhym nadzvychainoho stanu: Zakon Ukrainy vid 16.03.2000 No 1550-III [On the legal regime of the state of emergency. Law of Ukraine dated March 16, 2000]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> [in Ukrainian].
16. Pro zonu nadzvychainoi ekolohichnoi sytuatsii: Zakon Ukrainy vid 13.07.2000 No 1908-III [On the zone of emergency environmental situation. Law of Ukraine dated July 13, 2000]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14#Text> [in Ukrainian].
17. Pro rehlament Verkhovnoi Rady Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 10.02.2010 No 1861-VI [On the regulations of the Verkhovna Rada of Ukraine. Law of Ukraine dated February 10, 2010]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#n1495> [in Ukrainian].
18. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02.2022 No 64/2022 [On the introduction of martial law in Ukraine. Decree of the President

of Ukraine dated February 24, 2022]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> [in Ukrainian].

19. Pro zabezpechennia prav i svobod hromadian ta pravovyi rezhym na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 15.04.2014 No 1207-VII [On ensuring the rights and freedoms of citizens and the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine. Law of Ukraine dated April 15, 2014]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 29.05.2024

Стаття пройшла рецензування: 20.06.2024

Стаття рекомендована до опублікування: 27.06.2024

A. M. KOTENKO

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Financial Law, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv

LEGAL REGIME: FROM THEORY TO PRACTICE

Problem setting. In August 2021 the Law of Ukraine “On stimulating the development of the digital economy in Ukraine” entered into force, which introduced the legal regime of Diya City. Thus, the question of determining the content of DiyaCity’s legal regime arises. However, comprehensive research first needs to examine the problem of the legal regime as a whole.

Recent research and publication analysis. In the scientific literature, sufficient attention is paid to the problems of the legal regime. The content of the legal regime is revealed in textbooks on the theory of law. But there is still no universal approach to understanding the meaning of the concept of “legal regime”.

Paper objective. The purpose of the article is to substantiate the approach to determining the content of the legal regime from the standpoint of legislative regulation as the basis of classification and characteristics of its types.

Paper main body. The classification of legal regimes into general and special is not justified. It can be only conditionally talked about a certain general legal regime (it is the only one), which operates on the condition that no special legal regime is introduced. Any legal regime establishes the peculiarities of regulation of a certain circle of social relations. It is logical to talk about constitutional regimes, that is provided for by the Constitution of Ukraine, and legal regimes that are not provided for by it. The legal regime is a feature of the regulation of a certain circle of social relations.

Conclusion of the research. The legal regime should be considered as a set of legal norms that determine a different order of regulation of a certain circle of social relations. Therefore, the definition of martial law as a special legal regime is not logical. The legal regime of martial law is a set of legal norms that in the condition of imposition of martial

law determine the procedure for granting the relevant state authorities, military command, military administrations and local self-government bodies powers. Such powers are necessary to avert the threat, repel armed aggression and ensure national security, eliminate the threat danger to the state independence of Ukraine, its territorial integrity, and a temporary, threat-induced, restriction of the constitutional rights and freedoms of a person and a citizen and the rights and legal interests of legal entities with an indication of the period of validity of these restrictions in the event of armed aggression or threat of attack, danger to the state independence of Ukraine, its territorial integrity.

Legal regimes may be provided for by the Constitution of Ukraine or may not be. This leads to the possibility of establishing different legal regimes, for which no mandatory conditions have been established regarding the grounds for establishment and their content. The legislator is actually not limited in the ability to establish any legal regime by arbitrarily defining its content. At the same time, only in relation to the legal regimes enshrined in the Constitution of Ukraine the requirement for definition by law is provided.

Short Abstract for an article

Abstract. In the article, based on the analysis of the approaches of legal science to revealing the content of the concept of legal regime, its essence is substantiated as a set of legal norms that determine the order of regulation of a certain range of social relations. The types, main characteristics and differences of legal regimes of martial law, state of emergency, zone of an ecological emergency zone and zone of temporarily occupied territory are disclosed.

Key words: legal regime, types of legal regimes, the legal regime of martial law, the legal regime of a state of emergency, the legal regime of an ecological emergency zone, the legal regime of a temporarily occupied territory.

Article details:

Received: 29 May 2024

Revised: 20 June 2024

Accepted: 27 June 2024

Рекомендоване цитування: Котенко А. М. Правовий режим: від теорії до практики. *Економічна теорія та право*. 2024. № 2 (57). С. 55–70. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2024-57-2-55>.

Suggested citation: Kotenko, A. M. (2024). *Pravovyi rezhym: vid teorii do praktyky* [Legal regime: From theory to practice]. *Ekonomichna teoriia ta pravo – Economic Theory and Law*, 2(57), 55–70. <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2024-57-2-55> [in Ukrainian].